

Tien jaar verder (3)

Vraagtekens bij veiligheid chemie

In 2005 verscheen er een onderzoek naar de veiligheid in de chemische sector. In dit blad was te lezen dat die zorgwekkend was. Dit jaar kwamen er weer berichten over de mankerende veiligheid in de chemie. Zijn we dan helemaal niets opgeschoten?

tekst John Vollenbroek

Het aantal meldingen bij de overheid van serieuze incidenten bedroeg in 2002 en 2003 zo'n zes per jaar. Daarvóór was het er gemiddeld één per jaar. De minister wou onderzocht hebben of er een trendwijziging was. De onderzoekers kwamen er niet uit. Het vermoeden bestond dat het aantal was toegenomen doordat de inspectie in de Rijnmond actiever was ge-

worden. De overheid had dus geen zicht op de werkelijke situatie. De VNCI herkende zich niet in het rapport. De chemie behoorde immers al jaren tot de meest veilige bedrijfstakken! Daarna zijn er diverse incidenten geweest, zoals de explosies bij de NAM (2005) en bij CP Kelco (2009), de brand bij Chemie-Pack (2011), de stillegging bij Odfjell (2012) en de brand bij

Shell Moerdijk (2014). Nog steeds een laag aantal. In 1992 schreef Jop Groeneweg in zijn artikel 'Controlling the controllable' al dat de enige betrouwbare cijfers over dodelijke slachtoffers gaan. En dat er geen gegevens zijn die duidelijk maken hoeveel overige (bijna-)incidenten er plaatsvinden. Nieuwe manieren voor het meten van veiligheid zijn nodig, schreef hij toen.

Rob n't Veld was van 2003 tot 2007 directeur van de Directie Major Hazard Control van de Arbeidsinspectie. In een recent artikel in Tijdschrift voor Toegepaste Arboretenschappen schrijft hij: "Uit onderzoeken en rapportages komt het beeld naar voren dat een aanzienlijk deel van de chemische bedrijven zijn risico's onvoldoende onderkent en beheerst, aan bezuinigingen en een ongestoorde productie meer belang hecht dan aan veiligheid, te veel de nadruk legt op arbeidsveiligheid en daarmee de procesveiligheid verwaarloost en wet- en regelgeving (bewust) matig naleeft. Het imago van deze bedrijfstak staat mede hierdoor onder druk. De situatie lijkt zich in de afgelopen 15 jaar niet te hebben verbeterd."

Foto ANP, Marten van Dijk

Problematisch

Marieke Kluin deed onderzoek bij 15 chemische bedrijven in de Rijnmond, waar in totaal 90 incidenten/overtredingen waren geregistreerd. In haar dissertatie deelde ze die als volgt in. Vier bedrijven waren maatschappelijk verantwoord bezig: op overtredingen volgde direct actie. Bij één bedrijf waren de overtredingen het gevolg van een gebrek aan kennis. Er kwam een einde aan de overtredingen na het aantrekken van een deskundige medewerker. Zes bedrijven noemde ze roekeloos. Kennis en kunde ontbraken, het belang van regels naleven werd niet altijd gezien. Vier (250+) bedrijven kregen van haar het etiket calculerend. Die overtraden regels om kosten uit te sparen. Nog een opmerking van Rob in 't Veld in hetzelfde artikel: "Onvermijdelijk dringt zich de conclusie op dat het ingezette overheidsbeleid (overheid op afstand, deregulering en vertrouwen op zelfregulering door bedrijven) heeft gefaald en dat het overgrote deel van de chemische industrie het in haar gestelde vertrouwen niet heeft waargemaakt."

Stork berichtte dit jaar dat zijn klanten op het bedrijventerrein Chemelot slechts één procent van de spoelformulieren voor appendages goed hadden ingevuld, waardoor hun medewerkers grote risico's lopen. Ook bij Gansewinkel wordt chemisch afval regelmatig niet volgens afspraak aangeleverd.

Meer risico's nemen

Medewerkers in de chemische industrie vinden het risico van het werken met chemische stoffen hoog (Workers perception of chemical risks, 2011). Maar ze leggen zich daarbij neer en nemen de risico's wel. Aan dit onderzoek deden ook gerenommeerde Nederlandse bedrijven mee. Het onderzoek kreeg in de bedrijfstak nauwelijks aandacht. De meeste bedrijven gaan ervan uit dat hun medewerkers anders zijn.

Hollnagel beschrijft dat medewerkers continu afwegingen maken tussen iets zo efficiënt mogelijk doen of alle risico's uitsluiten en grondig en precies volgens de voorschriften werken. Het lijkt erop dat in de chemie veel managers dat spanningsveld ontkennen. Daar hoor je steeds: "We doen het hier veilig en anders doen we het niet!" Zo'n opmerking betekent voor de medewerkers en het lagere kader dat veel onbespreekbaar is. Blijkt bij incidenten dat van de regels is afgeweken, dan is de standaardreactie om nogmaals op het belang van die regels te wijzen.

In het rapport van de Onderzoeksraad over de explosie bij Shell Moerdijk op 3 juni 2014 staat: "Shell moet het bewustzijn van werken met veiligheidskritische processen aanscherpen en moet een nadrukkelijke rol nemen bij het actief doorontwikkelen en verspreiden van kennis en ervaring, zowel in het eigen bedrijf als daarbuiten." Er volgden nauwelijks reacties vanuit

de bedrijfstak op dit rapport. Shell is toch dat bedrijf waar ze altijd alles goed voor elkaar hebben?

Het wordt tijd dat we als beroepsgroep voor de medewerkers partners in veiligheid zijn en met hen continu in gesprek zijn over de risico's die ze nemen, in plaats van hen vermanend toe te spreken.

Gebrekkelijk zicht topmanagement

Tijdens een presentatie voor de NVVK vertelde het hoofd veiligheid van een groot bedrijf dat hij na een ongeval met een lasser sprak. Die bekende hem bepaalde zaken niet te melden uit angst voor een telefoontje dat hij niet meer terug hoefde te komen. In plaats van zich in de angst te verdiepen, vertelde hij die lasser dat veiligheid zo belangrijk was dat hij niet bang hoefde te zijn. Een aantal aanwezige adviseurs in de zaal nam het woord en zei weinig bedrijven te kennen die zo goed met veiligheid bezig waren. Dat lijkt op het sprookje over de kleren van de keizer. Als iedereen roept dat je goed bent, ga je daar zelf ook in geloven. Een maand eerder hoorde ik dat vanuit hetzelfde bedrijf gebeld was dat een industrieel reiniger niet meer welkom was. Die had die dag aangegeven een melding te willen doen en het bedrijf wist dit zo te voorkomen. De lasser wist dat ongetwijfeld ook.

Als deelonderzoeker kreeg ik eens te horen dat mijn bevindingen het eindrapport niet zouden halen uit angst voor de reactie van een manager. Langzamerhand heb ik weinig vertrouwen in onderzoeken onder verantwoordelijkheid of in opdracht van het bedrijf waar een incident heeft plaatsgevonden. De beste rapporten die ik de laatste jaren heb gezien, waren van het Openbaar Ministerie. Daar komen zaken als productiedruk, rol van specifieke leidinggevendenden en bedrijfsklimaat wél op tafel. Het OM vervolgde ook andere mensen dan hen die in eerste instantie in het bedrijf zelf de schuld hadden gekregen. Te veel leidinggevendenden zijn bang dat hun promotiekansen in gevaar komen als bekend wordt dat zij in hun sector iets niet op orde hebben. Het middenkader, dat vroeger wit gewoon wit noemde en zwart zwart, is grotendeels verdwenen. Nu hoor je operators cynisch praten over 'excellerende managers'. Daarmee doelen zij op managers en veiligheidskundigen die geloven dat wat in Excel is vastgelegd, een beeld van de werkelijkheid geeft.

Laten we ons inspannen om de echte situatie in beeld te krijgen. Om dat te bereiken sta ik achter de oproep van Rob in 't Veld voor een onafhankelijke autoriteit. Ook zijn onderzoeken door de Onderzoeksraad nodig, op de manier waarop de NTSB in de USA te werk gaat: in alle openheid en inclusief openbare hoorzittingen.

Bronnen

Hambach e.a: Workers Perception of Chemical Risks: a Focus Group Study. Risk Analysis, vol. 31, 2011.

Hollnagel, Erik: The Etto Principle, 2009.

In 't Veld, Ir. R.A.: Verlaagt het overheidstoezicht de kans op incidenten, ongevallen en rampen in de chemische industrie? Tijdschrift voor Toegepaste Arbowedenschap, 2015, nr. 3.

Kluin, Marieke: Optic compliance, dissertatie TU Delft, 2014.

Vollenbroek, John: Leren van fouten kan meer opbrengen, 2012. Hierin komt uitgebreid de mindset in bedrijven aan bod met betrekking tot het realiseren van veiligheid.

Serie 'Tien jaar verder'

Bladerend in Arbo's van vroeger jaren vraagt John Vollenbroek zich af wat bepaalde acties uiteindelijk hebben opgeleverd. Hij benadert de spelers van toen om dat te achterhalen. Daarbij richt hij zich iedere keer op een ander thema.